

Pobuda ZDUS za oceno ustavnosti 3. odstavka 55. člena Zakona o dolgotrajni oskrbi (ZDOsk-1)

Podali smo zahtevo, da se v ZDOsk-1 spremeni, da upokojenci plačujejo prispevek 1 % iz neto pokojnin z veljavnostjo s 1. julija 2025, vendar zahtevi ni bilo ugodeno. Upokojenci so tako v neenakopravnem položaju z ostalimi plačniki, ki odvajajo prispevek iz BOD kar običajno ne pomeni znižanja neto plač zaposlenih. Menimo, da je ta določba za upokojence protiustavna, zato dajemo pobudo za presojo ustavnosti.

Vsi prispevki za socialno varnost v Sloveniji se plačujejo iz bruto plač in iz bruto nadomestil plače (3. člen Zakona o prispevkih za socialno varnost (ZPSV)). Višina odmerjenih pokojnin temelji namreč na sistemu neto plač, pri delodajalcih in delojemalcih pa se prispevki plačujejo iz bruto zneskov in povečanja prispevnih stopenj praviloma ne pomenijo znižanja neto plač.

Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju natančno določa kriterije za izračun neto pokojnin, ki jih je možno znižati le za odmerni odstotek od neto pokojninske osnove (30. in 37. člen ZPIZ-2). Določilo o plačevanju prispevka za DO iz neto pokojnin zato pomeni bistven poseg v slovenski pokojninski sistem. Upokojenci so v primerjavi z delavci v neenakopravnem položaju, saj se nov prispevek pri delavcih običajno ne odrazi v znižanju plač. Zahtevali smo, da se ta določba zakona spremeni še pred začetkom zbiranja prispevkov za obvezno zavarovanje s 1. julijem 2025 (137. člen ZDOsk-1) in sicer tako, da prispevek za obvezno zavarovanje do DO za upokojence plača ZPIZ, tako kot po prispevni stopnji za obvezno zdravstveno zavarovanje. Pokojnine se s tem ne bi znižale.

Zahtevo utemeljujemo tudi s tem, da upokojenci prispevamo sredstva v državni proračun preko sistema dohodnine. Po podatkih Finančnega urada so bili v letu 2024 zavezanci za plačilo dohodnine vsi upokojenci z mesečno pokojnino v višini nad 1.450 €. Dohodnina pa je prihodek državnega proračuna (3. člen Zakona o dohodnini (ZDoh-2)).

Neglede na to, da je zavarovanje za DO javno in obvezno, morajo upokojenci sami plačati že strošek nastanitve in prehrane pri izvajalcu DO v instituciji, ker to ni pravica iz DO, kar bodo glede na nizke pokojnine v naši državi zmogli le redki, zato je prispevek 1% iz neto pokojnin še bolj diskriminatoren.

O izdatkih iz neto prejemkov se vsak posameznik prostovoljno in samostojno odloča za katere namene jih bo porabil, kar bi moralo veljati tudi za pokojnine, ne pa da država od neto pokojnin odvzame obvezni prispevek za peti steber socialne varnosti, ki je ustavno določen.

Obvezni prispevek za DO ni tržna kategorija za katero bi se posameznik lahko prostovoljno odločil ali ga bo plačal ali ne - kot to velja za tržno blago, ki ga kupujemo po lastni presoji in izbiri. Gre za prispevek, ki se odteguje avtomatsko in ni prostovoljen. Gre za kršitev osebne svobode odločanja o lastnih sredstvih (glej tudi 74. člen Ustave)

Ustava v 50. členu ščiti upravičenost do pokojnin. Ta pravica je pridobljena pravica in kot takšna spada pod varstvo 33. člena Ustave RS, ki varuje pravico do zasebne lastnine in dedovanja. Pokojnina ni socialna pomoč, temveč pridobljena pravica, ki temelji na vplačanih

prispevkih in letih dela. Zakon ne more znižati pravice, ki je že pridobljena. Ustavno sodišče RS je večkrat potrdilo, da zakon ne more posegati v že pridobljene pravice, razen v izrednih primerih in to le časovno omejeno ter z jasnim ciljem in utemeljitvijo (glej odločbo US RS U-I-109/10).

Pokojninska pravica je pridobljena in z Ustavo varovana pravica. Odtegotanje obveznih prispevkov iz neto pokojnin je kršitev ustave, zato dajemo pobudo za presojo ustavnosti določil, ki omogočajo avtomatsko obremenjevanje pokojnin z obveznimi prispevki.

Dodatno se nakazuje še vprašanje, kako bodo obvezni prispevki upoštevani pri obveznosti upokojencev do plačila dohodnine. V ustavno pobudo je potrebno vključiti tudi posledice pri obdavčitvi z dohodnino, kjer se nakazuje dodatna diskriminatornost upokojencev glede na zaposlene. Ker še ni jasno kako bo FURS pri informativnem izračunu dohodnine upošteval plačilo prispevka za DO v letošnjem letu (oprostitvev, zmanjšanje osnove za dohodnino ali zmanjšanje obveznosti za plačilo dohodnine), trenutno še ni možno navesti ustreznih členov in obrazložitve.

DODATNA POJASNILA GLEDE PLAČEVANJA OBVEZNIH PRISPEVKOV

Pri prispevkih za obvezna socialna zavarovanja je potrebno ločiti:

- kaj je **osnova za obračun prispevka**
- kdo je **zavezanec za plačilo prispevka**

Za zaposlene je osnova za obračun prispevkov bruto plača (3. člen Zakona o prispevkih za socialno varnost (ZPSV). Delodajalec nato od bruto plače posameznega delavca odtegne obvezne prispevke za socialno varnost in jih odšteje od bruto plače, kar je neto izplačilo (natančno razvidno iz plačilne liste). Če se prispevki povečajo, se praviloma poveča bruto plača in na višino neto plače ne vpliva.

Pokojnina je skladno s pokojninsko zakonodajo izračunana le v neto višini. Za plačilo prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje (OZZ) upokojencev je **zavezanec ZPIZ**, ki je »naš delodajalec«. **Zakon za zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje** pa v petem odstavku 53. člena določa, kaj je osnova za obračun prispevka za upokojence in sicer so to pokojnine – povečane s koeficientom povprečne stopnje davka od osebnih prejemkov in povprečno stopnjo prispevkov za socialno varnost. Ta koeficient se praviloma spremeni vsako leto v marcu, določi ga MF in je objavljen v Uradnem listu (npr. za leto 2024 znaša 1,3628). ZPIZ nato plača prispevke za OZZ iz tega umetnega bruto pokojnin, kar ne vpliva na višino neto pokojnin.

V ZDUS se borimo za to, da je tudi za DO zavezanec za prispevek upokojencev ZPIZ, tako kot za OZZ, ne pa upokojenec sam (ker je pokojnina le neto, to pomeni znižanje izplačane pokojnine). To določilo je za upokojence diskriminatorno in tudi protiustavno. Velja namreč splošno načelo, da se človek lahko sam odloča za katere namene bo porabil svoj denar, prispevki za socialno varnost pa niso predmet odločanja temveč so obvezni in to za ustavno in zakonsko določene socialne pravice.

Veljavni ZDOsk-1 določa:

- da se prispevek za obvezno zavarovanje za DO plačuje od osnove, od katere se plačuje zdravstveni prispevek (četrty odstavek 56. člena ZDOsk1), pri čemer se ne uporablja peti odstavek 53. člena ZZVZZ (35. člen ZDOsk-1B).
- zavezanec za plačilo prispevka za DO iz pokojnin je zavarovanec za DO sam (tretji odstavek 55.člena) torej prejemnik pokojnine sam.

Prispevki za obvezno zdravstveno zavarovanje:

- prispevek po prispevni stopnji za obvezno zdravstveno zavarovanje (**OZZ**)
- obvezni zdravstveni prispevek (**OZP**)

Dodatno pojasnilo glede zdravstvenih prispevkov od ukinitve dopolnilnega prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja (dopolnilno zavarovanje za doplačilo do polne vrednosti zdravstvenih storitev). Pri tržnih zavarovalnicah je bilo dopolnilno zdravstveno zavarovanje prostovoljno in so ljudje lahko izbirali ali se bodo vključili v to zavarovanje ali pa ne. Seveda so se zavarovali skoraj vsi, saj je bilo tveganje zaradi visokih cen zdravstvenih storitev preveliko. Za to neobvezno tržno zavarovanje smo vsi plačevali premije iz neto prihodkov, tako zaposleni kot tudi upokojenci.

S 1. januarjem 2024 je bilo ukinjeno dopolnilno prostovoljno zdravstveno zavarovanje, namesto premij pa je bil uveden **obvezni zdravstveni prispevek (OZP)**, ki se steka v ZZS in se za obdobje od januarja 2024 dalje plačuje za vse zavarovance, ki plačujejo ostale obvezne prispevke za zdravstveno zavarovanje. Za obdobje od vključno meseca januarja 2024 do vključno februarja 2025 je znašal OZP 35€ mesečno, od 1. marca do 28. februarja 2026 pa 37,17 €. OZP se uskladi enkrat letno, in sicer 1. marca z rastjo povprečne bruto plače v Republiki Sloveniji v preteklem letu po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije.

Cilj ukinitve tega prostovoljnega zdravstvenega zavarovanja je bil:

- da bi ljudje namesto premij, ki so bile določene neodvisno od finančnih zmožnosti posameznika, plačevali zneske v odvisnosti od svojih prejemkov
- da bi ustavili možnost nastajanja dobičkov tržnih zavarovalnic ustvarjenih na področju zdravstva, saj je sicer možna potrošnja teh sredstev za lastne potrebe tržnih zavarovalnic, namesto da bi bil ta denar uporabljen za zdravstvo.

Obljubljeno je bilo, da bomo enake zneske OZP plačevali le krajši čas ob prehodu iz tržnih zavarovalnic na obvezno zavarovanje v ZZS. Rešitev pa naj bi bila zlitje OZP v prispevno stopnjo za obvezno zdravstveno zavarovanje OZZ, ali pa vsaj določitev več višin zneskov (npr. pet kategorij), v odvisnosti od finančnih zmožnosti posameznikov.

Tako kot velja za DO tudi ta prispevek sedaj ni več na prostovoljni bazi temveč je obvezen. Vladimir Križan (Demokracija, 3. marec 2025) piše, da je OZP protiustaven in nadalje, da je primer takšnega vdora v nacionalni pokojninski sistem težko zaslediti v sodobnih, civiliziranih državah Evrope in sveta, celo več, takšnega vdora v pokojninski sistem oziroma tovrstnih pokojninskih odtegljajev ne poznajo niti v državah, v katerih so zakonski regulatorji glede spoštovanja človekovih pravic, človekovega dostojanstva in dogovorjenih socialnih konsenzov deleč pod nivojem tovrstne dogovorjene in splošno veljavne sprejemljivosti.